

Research Article

Dor: 20.1001.1.25385968.1401.17.2.12.4

Explaining the Optimal Model of Ecotourism Resorts in the Process of Achieving Rural Sustainable Development (Case Study: Moran Section of Garmi County of Ardabil Province)

Alireza Hasanpour¹, Hossein Soleimani^{2*}, Amir Gandomkar³ & Seyed Ramin Ghafari⁴

1. PhD Student in Geography & Rural Planning, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran

2. Assistan professor, Department of Geography, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran

3. Associate professor, Department of Geography, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran

4. Associate professor, Department of Geography, Payam Noor University, Tehran, Iran

* Corresponding author: Email: hosein_soleimany_geo@yahoo.com

Receive Date: 18 September 2020

Accept Date: 27 October 2020

ABSTRACT

Introduction: ecotourism resorts as one of the most important rural tourism businesses have a high impact on rural development. Identifying and explaining the effects of ecotourism resorts on rural development is one of the challenging issues between researchers and managers in order to develop an optimal model for the development of ecotourism resorts in rural areas.

Research aim: The main purpose of this study is to analyze the effects of ecotourism resorts on the dimensions of Moran rural development and identify the prevailing thought patterns to provide ecotourism resort development strategies and finally, provide an optimal model of ecotourism resort development based on sustainable rural development.

Methodology: The current research is applied in terms of purpose and analytical in terms of descriptive method. Statistical sample in the impact analysis section of accommodation, including 70 experts consisting of officials, researchers and tourism business owners, and in the intellectual patterns section, including 60 rural participants, including village heads, councils, rural business owners and experienced and active people. in the presentation of strategies includes a combination of 70 experts, including rural participants and experts outside the village, which were identified through the Cochran's formula. In the data analysis section, statistical tests were used to measure the effects of accommodation, in the thought patterns section, the Q-analytical model was used, and in the strategies formulation section, the meta-SWOT model was used.

Studied Areas: The geographical scope of this research is the rural residences of Moran district, Garami county, Ardabil province.

Results: Based on the results, his average impact of ecotourism resorts on rural development is 3.84, which indicates the moderate and somewhat upward effects of resorts on rural development in Moran. Ecotourism resorts will have a huge impact on the two environmental dimensions of natural resource conservation and public awareness of rural natural resources. Also, the residences are based on sections of rural social development, economic indicators, strength and power of rural businesses, development of tourism indicators, strengthening of some rural services and infrastructure, rural cooperation and partnership, strengthening relations and interactions of Moran with the environment.

Conclusion: The final results of the research indicate the high and significant effects of the construction of ecotourism resorts on various dimensions of tourism, economic, social, services and infrastructure and the environment. Finally, the optimal model for the development of ecotourism resorts in the rural part of Moran was presented, which includes the main components of scenario writing, research future, ecotourism routing, ecotourism clusters, communication bridges and business chain exchanges. Blue is product-market adaptation, participatory and hybrid architecture, linking to the facilitator, manipulating the stimulus, multi-purpose investment and changing the rules.

KEYWORDS: Ecotourism, Rural Tourism Business, Rural Sustainable Development, Mouran District

فصلنامه علمی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۷، شماره ۲ (پیاپی ۵۹)، تابستان ۱۴۰۱
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۵ شاپای الکترونیکی X۵۹۵-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>
صص. ۴۰۳-۴۲۰

Dor: 20.1001.1.25385968.1401.17.2.12.4

مقاله پژوهشی

تبیین الگوی بهینه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در فرآیند نیل به توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: بخش موران شهرستان گرمی استان اردبیل)

علیرضا حسن پور^۱، حسین سلیمانی^{۲*}، امیر گندمکار^۳ و سید رامین غفاری^۴

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران
۲. استادیار گروه جغرافیا، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران
۳. دانشیار گروه جغرافیا، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران
۴. دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: Email: hosein_soleimany_geo@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۲۸ شهریور ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۰۶ آبان ۱۳۹۹

چکیده

مقدمه: اقامتگاه‌های بوم‌گردی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مشاغل گردشگری روستایی تأثیر زیادی در توسعه روستایی دارند. شناسایی و تبیین اثرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی یکی از موضوعات چالش برانگیز بین محققان و مدیران به منظور تدوین الگوی بهینه برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی است.

هدف: هدف اصلی این پژوهش، تحلیل تأثیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر ابعاد توسعه روستایی موران و شناسایی الگوهای فکری غالب برای ارائه راهبردهای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی و در نهایت ارائه مدل بهینه توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی مبتنی بر توسعه پایدار روستایی است.

روش‌شناسی تحقیق: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی تحلیلی است. برای این منظور داده‌های لازم به روش میدانی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شد. نمونه آماری در بخش تحلیل تأثیر مسکن شامل ۷۰ کارشناس متشکل از مسئولین، محققین و صاحبان مشاغل گردشگری و در بخش الگوهای فکری شامل ۶۰ شرکت‌کننده روستایی شامل دهیاران، شوراهای صاحبان مشاغل روستایی و افراد مجرب و فعال می‌باشد. در ارائه راهبردها شامل ترکیبی از ۷۰ متخصص شامل مشارکت‌کنندگان روستایی و کارشناسان خارج از روستا می‌شود که از طریق فرمول کوکران شناسایی شدند. در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری برای سنجش اثرات تطبیق، در بخش الگوهای فکری از مدل تحلیلی Q و در بخش تدوین استراتژی‌ها از مدل متا SWOT استفاده شد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: قلمرو جغرافیایی این پژوهش، اقامتگاه‌های روستایی بخش موران شهرستان گرمی استان اردبیل می‌باشد.

یافته‌ها: بر اساس نتایج، میانگین تأثیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی ۳/۸۴ است که نشان دهنده تأثیر متوسط و تا حدودی صعودی اقامتگاه‌ها بر توسعه روستایی موران است. اقامتگاه‌های بوم‌گردی تأثیر زیادی بر دو بعد زیست محیطی حفاظت از منابع طبیعی و آگاهی عمومی از منابع طبیعی روستایی خواهند داشت. همچنین اقامتگاه‌ها بر اساس مقاطع توسعه اجتماعی روستایی، شاخص‌های اقتصادی، قدرت و توان کسب و کار روستایی، توسعه شاخص‌های گردشگری، تقویت برخی خدمات و زیرساخت‌های روستایی، همکاری و مشارکت روستایی، تقویت روابط و تعاملات موران با محیط زیست است.

نتایج: نتایج نهایی پژوهش حاکی از تأثیرات زیاد و قابل توجه احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر ابعاد مختلف گردشگری، اقتصادی، اجتماعی، خدماتی و زیرساختی و محیطی است. در نهایت مدل بهینه توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در بخش روستایی موران ارائه که شامل مولفه‌های اصلی سناریو نویسی، آینده پژوهشی، مسیریابی بوم‌گردی، خوشه‌های بوم‌گردی، پل‌های ارتباطی و مبادلات زنجیره کسب و کار می‌باشد. آبی‌سازی محصول با بازار، معماری مشارکتی و ترکیبی، پیوند با تسهیل‌کننده، دستکاری محرک، سرمایه‌گذاری چند منظوره و تغییر قوانین است.

کلیدواژه‌ها: اقامتگاه‌های بوم‌گردی، کسب و کارهای گردشگری، توسعه پایدار روستایی، بخش موران

مقدمه

گردشگری روستایی یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری محسوب می‌شود که با ارائه جذابیت و ایجاد تعامل در استفاده از فضا و ویژگی‌های محیط روستایی برای گردشگران و همچنین کارکردی جهت بهبود و ارتقاء شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و زیست محیطی منطقه میزبان مورد توجه بسیاری واقع شده است توسعه گردشگری راه‌حل بسیاری از مشکلات است که مناطق روستایی گرفتار آن‌ها می‌باشد (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱). کارآفرینی و کسب و کار، یکی از مفاهیم مهم در گردشگری روستایی به شمار می‌رود (Cunha et al., 2020) و در واقع، کسب و کارهای گردشگری روستایی یکی از عناصر مهم گردشگری و کسب و کار روستایی محسوب می‌شود. اقامتگاه‌های بوم‌گردی یکی از مهمترین انواع کسب و کارهای روستایی محسوب می‌شود. اقامتگاه‌های گردشگری به عنوان یکی از پایه‌های اصلی گردشگری نقش بسیار پر رنگی در توسعه آن ایفا می‌کنند (Jafari, 2011). یک اقامتگاه بوم‌گردی در واقع یک کلبه یا مکان گردشگری وابسته و سازگار با طبیعت است که در پی سازگاری با اصول و ارکان بوم‌گردی شامل طراحی، ساختار، عملکردها و کارکردهای محیطی می‌باشد (Kwan et al, 2008). اقامتگاه‌ها از اواخر قرن بیستم به دلایل مختلفی از جمله حمل و نقل و سفرهای تفریحی و تجاری به شدت رشد پیدا کردند (Erdem & Tetric, 2013). از نظر اوسلند و مک کوی (۲۰۰۴) اقامتگاه‌های بوم‌گردی را تسهیلات و امکانات اقامتی ایجاد شده در داخل نواحی طبیعی یا خیلی نزدیک و مجاور این نواحی است که توسط گردشگران مورد بازدید یا استفاده قرار می‌گیرد (Hagberg, 2011). با توجه اهمیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی، در سال‌های گذشته بر روی مفهوم برندسازی اقامتگاه‌های بوم‌گردی مطالعاتی صورت گرفته و در مورد برند سازمانی این اقامتگاه‌ها، بحث‌های اجمالی انجام شده است (Mic & Eagles, 2019). بر طبق چارچوب اصول اقامتگاه‌های بوم‌گردی بین‌المللی، یک اقامتگاه باید دارای شرایط و معیارهای در حوزه حفاظت از منابع محیطی، سازگاری با ساختار فرهنگی و فیزیکی محیط، استفاده از ابزارهای پایدار و جایگزین، تامین نیازهای مربوط انرژی، تلاش برای مشارکت جامعه محلی، ارائه برنامه‌های تفسیری در جهت آموزش هر دو گروه فعالان و گردشگران باشد (Bin & Mehta, 2017; Erdem & Tetric, 2013).

با توجه به نقش مهم اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار روستایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فرهنگی ضرورت دارد تا ارتباط و پیوند بین توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی و توسعه پایدار در ابعاد و مولفه‌های مختلف مورد تحلیل و تبیین قرار گیرد و این تبیین تنها با در نظر یک سیستم و ارائه یک الگوی بهینه اقامتگاه بوم‌گردی مبتنی بر توسعه پایدار روستایی امکان پذیر است. بنابراین لزوم توجه به الگویی از سکونتگاه زیستی که از پایداری لازم در توسعه برخوردار باشد و در همه زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و زیست محیطی به بهترین شکل ممکن به کار گرفته شود، روز به روز بیشتر احساس می‌شود (بحرینی و حاجی بنده، ۱۳۹۰: ۵۰)، الگویی که بتواند جایگزین و مکملی برای فعالیت‌های کشاورزی در نواحی روستایی باشد تا امکان بهره‌مندی روستاییان از معیشت پایدار، بهبود کیفیت زندگی و رضایت‌مندی آنان را در محیطی سالم فراهم سازد. محیط سالم در نواحی روستایی یکی از مهمترین مسائلی است که نه تنها در سیاست‌های روستا، بلکه در سیاست‌های ملی و سرزمینی نیز اهمیت فراوانی دارد.

بخش مرزی موران از توابع شهرستان گرمی استان اردبیل که تعداد ۶۳ آبادی و روستا را در خود جای داده است. این بخش از استان اردبیل که در نوار مرزی با جمهوری آذربایجان قرار گرفته است، همانند سایر روستاهای ایران از عدم توجه کافی تصمیم‌گیرندگان حوزه توسعه روستایی مواجه و به دلیل مسائل و مشکلات معیشتی ناشی از اقتصاد تک قطبی و سنتی کشاورزی و عدم توسعه یافتگی و همچنین توزیع نامتوازن ثروت و خدمات و بالا رفتن توقعات نیروهای جوان و کارآمد روستایی که آمال و آرزوهای خود را در زندگی پر زرق و برق شهری جستجو می‌کنند، باعث شده است جهت پیدا کردن شغلی برای امرار و معاش خود و خانواده روستا را به مقصد شهرهای دیگر ترک نموده و زمینه خالی شدن روستاها و مرگ تدریجی آنها فراهم نمایند. علیرغم این ظرفیت‌های بکر طبیعی و فرهنگی جوانان روستا در سالیان گذشته کمر همت به ترک روستاها بسته‌اند و این مهاجرت بی رویه آفتی در جهت توسعه پایدار این منطقه شده است. با توجه به ظرفیت‌های طبیعی منطقه که مورد توجه گردشگران داخلی و خارجی در قالب تورهای طبیعت‌گردی واقع شده است بستر را برای اشتغال خانوارهای روستایی علی‌الخصوص جوانان جویای کار فراهم آورده است به طوری که زمینه برای مهاجرت معکوس نیز فراهم شده است.

یکی از چالش‌های مهم برنامه‌ریزی گردشگری در نواحی روستایی، ارائه یک مدل و الگو در جهت توسعه سیستمی اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی روستایی است. الگوها تبیین‌کننده ارتباط عناصر، اجزای یک سیستم، میزان و جهت تأثیرات و تعیین‌کننده چشم‌انداز مربوطه است. ارائه الگو می‌تواند مجموعه عوامل و عناصر مهم و تأثیرگذار و اولویت‌بندی برنامه‌ها و عملکردها و روابط بین اجزا و چشم‌انداز آتی را مشخص کند و مدل مفهومی ساختار اقامتگاه‌های بوم‌گردی بیان‌کننده مجموعه عوامل مهم در اقامتگاه‌های بوم‌گردی و تأثیرات آن‌ها در برندهای گردشگری و نقش مشارکت‌های مردمی در توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی و افزایش کارآفرینی و عوامل مهم تأثیرگذار در توسعه مقصدهای بوم‌گردی بر پایه اصول اقامتگاه‌ها است. تأکید بر عنصر سیستمی بودن به دلیل ضرورت وجود ارتباط و پیوندهای متقابل بین اقامتگاه‌ها و بین نواحی روستایی در جهت افزایش کارکردها و منافع گردشگری برای روستاها است چرا که توسعه اقامتگاه بوم‌گردی نیازمند خلاقیت و کارآفرینی هست لذا مشارکت گروه‌های مردمی در قالب ساکنان روستا و کارآفرینان روستایی و یا کارآفرینان مستقل در مناطق بوم‌گردی می‌تواند در بهبود وضعیت گردشگری روستایی راهگشا باشد. به منظور رسیدن به یک درک و چشم‌انداز درست از اقامتگاه‌های بوم‌گردی بخش موران نیاز هست تا الگوی بهینه‌ای برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در سال‌های آتی بخش موران تدوین شود. این الگو با در بر گرفتن مجموعه‌ای از مولفه‌ها چشم‌اندازی را برای آینده ترسیم می‌کند. در واقع ضرورت اصلی پژوهش عدم کفایت پژوهشی در ارتباط با الگوی تبیین‌کننده در ارتباط با توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در پیوند با توسعه پایدار روستایی است که در این زمینه نیازمند مطالعه و پژوهش است. در واقع وجود یک الگوی تبیین‌کننده که ارتباط بین توسعه پایدار روستایی با بوم‌گردشگری، اقامتگاه‌های گردشگری، عناصر طبیعی و انسانی یک منطقه را تبیین نماید، می‌تواند در تدوین چشم‌انداز و برنامه‌ریزی بوم‌گردی بسیار تعیین‌کننده باشد. در این الگوی توسعه هر بازیگر یا مولفه نقش مجزایی در توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستاها داشته و در عین حال در ترکیب با سایر بازیگران در تبیین نهایی الگو موثر است. در مجموع به منظور ارائه الگوی توسعه آتی ابتدا باید وضع موجود اقامتگاه‌های بوم‌گردی بخش موران از طریق شناسایی عامل‌ها و مقوله‌های اصلی تأثیرگذار در بوم‌گردی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی منطقه شناخته شده و با تبیین ارتباط بین عوامل و مقوله‌ها و جایگاه و تأثیرات آن‌ها الگوی بهینه توسعه آتی اقامتگاه‌های بوم‌گردی ارائه شود.

پژوهش‌های متعددی در ارتباط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی و گردشگری روستایی در سطح ملی و بین‌المللی صورت گرفته است. پژوهش‌های دانشگاهی بر روی موضوع کسب و کارهای کوچک گردشگری بسیار کندتر از آنچه پانزده یا بیست سال گذشته تصور می‌شد پیش رفته است. مطالعات یا پژوهش‌هایی که در این ارتباط صورت گرفته است عمدتاً به مسئله اصول و ضوابط اکولاژها و اقامتگاه و ارتباط با ذی‌نفعان روستایی بوده اما الگوی اقامتگاه‌های بوم‌گردی به ندرت انجام شده است. در واقع ارائه مدل و الگوی توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی مسئله‌ای است که به تازگی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. در سطح بخش موران که اساساً پژوهشی در حوزه گردشگری روستایی انجام نشده و خلا یا عدم کفایت پژوهشی به شدت در آن به چشم می‌خورد. از نمونه‌های مهم می‌توان به پژوهش جامپول و مهتا^۱ (۲۰۰۴) اشاره کرد به بررسی ویژگی‌ها و کارکردهای اقامتگاه‌های بوم‌گردی پرداختند. تأکید اصلی نویسندگان بر شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با اقامتگاه بوم‌گردی و توجه به اصول پایداری بود. اوسلند و مک کوی (۲۰۰۴) در پژوهشی اقامتگاه‌های بوم‌گردی را تسهیلات و امکانات اقامتی ایجاد شده در داخل نواحی طبیعی یا خیلی نزدیک و مجاور این نواحی می‌دانند که توسط گردشگران مورد بازدید یا استفاده قرار می‌گیرد. از طرفی وان^۲ و همکاران (۲۰۰۸) در پژوهشی به بررسی رابطه بین ویژگی‌های مشتریان اقامتگاه‌های بوم‌گردی و انگیزه‌های مرتبط با سطح قیمت آن در منطقه بلیز کانادا پرداختند. هاگبرگ^۳ (۲۰۱۱) در فصلی از پژوهش خود، به بررسی اکولاژها پرداخته است و ویژگی‌ها و اصول معماری آن را مورد بررسی قرار داده است. اردم و تتیک^۴ (۲۰۱۳) به بررسی گرایش‌های جدید در هتل و اکولاژها پرداختند. این پژوهش پیش‌بینی می‌کند که سرمایه‌گذاری‌ها بیشتر در زمینه اکولاژها در آینده انجام شده و این میزان سرمایه‌گذاری به تدریج افزایش خواهد یافت. ربکا^۵ و همکاران (۲۰۱۵) در بررسی نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه پایدار گردشگری کشور کنیا به این نتیجه رسیده‌اند که این اقامتگاه‌ها با افزایش آگاهی جوامع محلی و تغییر نگرش آن‌ها و مسئولان دولتی به محیط طبیعی در حفاظت از توانمندی‌های

1. Jampol & Mehta
2. Kwan
3. Hagberg
4. Erdem & Tetik
5. Rebka

طبیعی و توسعه گردشگری مؤثرند و با توجه به هجوم گردشگران به مناطق طبیعی با ارائه خدمات اقامتگاهی از آسیب رساندن به آن‌ها جلوگیری می‌کنند. بولاتوویچ^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی مبانی اقامتگاه‌های بوم‌گردی را مورد بررسی قرار دادند. همچنین باقری و همکاران (۲۰۲۰) به موضوع برنامه‌ریزی تراکم کسب و کارهای گردشگری پرداخته و مدلی را برای این منظور ارائه کرده است. در سطح داخلی احسانی (۱۳۹۱) در پژوهش خود با عنوان بررسی تأثیر اقامتگاه‌های محلی بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی به بررسی نقش اقامتگاه‌های بومی خوشه‌سار بوم‌گردی در دو روستای گرمه و شیب دراز (قشم) پرداخته است. اروچی (۱۳۹۶) به تبیین روند گردشگری در مناطق روستایی خور و بیابانک اصفهان و تعامل ارتباطات بین کارآفرینان و اقامتگاه‌های بوم‌گردی پرداخته است و نشان داده است که اقامتگاه‌های بوم‌گردی نسبت به ده سال پیش از نظر تبادل اطلاعات و گردشگری با توسعه بیشتری مواجه شدند. قدرت‌زاده (۱۳۹۸) به ارزیابی ظرفیت‌های کارآفرینی اقامتگاه‌های بوم‌گردی شهر شیراز پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که مولفه‌های کیفیت خدمات (محتوا، زمینه و رفتار) بر تمایل به بازگشت گردشگران به اقامتگاه‌های بوم‌گردی تأثیر مستقیمی دارند. لطیفیان (۱۳۹۷) تأثیر کیفیت خدمات گردشگری بر تمایل به بازگشت در اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان گلستان را مورد بررسی قرار داده است. دربخشی از پژوهش‌ها به نقش معماری تأکید شده است. او یکی از اصلی‌ترین راهکارهای کاهش تأثیرات مشکلات بررسی شده در منطقه را ایجاد اقامتگاه و محوریت بخشیدن تمامی فعالیت‌های گردشگری براساس آن دانسته و اکوکمپ‌ها را تجارب موفق جهانی می‌داند که توانسته‌اند نقش چشمگیری در ایجاد گردشگری پایدار در پارک‌های ملی داشته باشند.

رستم پیشه و همکاران (۱۳۹۸) مدل مفهومی بهینه ساختار معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان گیلان را بررسی کرده است. در این پژوهش به بررسی ساختار معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی این استان و ارائه مدل مفهومی مطلوب پرداخته شده است که مدل مفهومی ارائه شده برای ساختار معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی مبتنی بر پارامترهایی چون نگرش‌های معماری، تلفیق معماری، تسهیلگران، آموزش معماری، بازاریابی معماری، تشکیل گروه‌های همیار روستایی، اعطای مجوز بوم‌گردی، تبادلات معماری بین مقصدها، معماری چند منظوره و معماری مشارکتی است. در جدیدترین پژوهش‌ها، ربیعی و همکاران (۱۳۹۹) مدل توسعه سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی خلخال را ارائه کردند. پس از تحلیل نتایج، مدل توسعه آتی ارائه شد که این مدل شامل برهمکنش نیروهای بومی و غیربومی به صورت متقابل به عنوان عوامل پیشران، انحصار شکنی بوم‌گردی، تولید جاذبه‌های فضایی و زمانی پروژه‌های فرهنگ‌پذیری بوم‌گردی، مسیریابی بوم‌گردی، ایجاد مجتمع اقامتگاه‌های بوم‌گردی، مدیریت خوشه‌ای، راهبرد شبکه منطقه‌ای، شناسایی گره‌ها و حفره‌های ساختاری و سناریو نگاری است که کلیه این اجزا در ارتباط با هم به توسعه سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی کمک می‌کند.

شکل ۱. مدل مفهومی مرتبط

در مجموع پیشینه پژوهش‌ها نشان می‌دهد هنوز ضرورت و الزام زیادی به ادامه پژوهش‌ها در حوزه کسب و کار اقامتگاه بوم‌گردی روستایی در چارچوب الگو و ساختار وجود دارد. بررسی مجموع پیشینه‌های پژوهش نشان می‌دهد در تحقیقات علمی داخلی و خارجی پژوهش‌های محدودی در مورد تأثیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری و الگوی اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی صورت گرفته و هم چنین ارزیابی خاصی از میزان پایداری توسعه گردشگری توسط کسب و کارهای کوچک نشده است.

در شکل (۱) براساس مطالعات و یافته‌های میدانی پژوهشگر ارکان و ارزش‌های هسته‌ای اقامتگاه‌های بوم‌گردی تدوین شده است. با توجه به این نمودار یک اقامتگاه گردشگری هنگامی اقامتگاه بوم‌گردی محسوب می‌شود که به چهار رکن اصلی ساختار بومی محصولات، خدمات و فعالیت‌های گردشگری، ساختار محیطی بوم‌گرا، ساختار مالکیت و مدیریت خانوادگی و مشارکت جامعه بومی و ساختارهای مناسب زیر بنایی گردشگری و همچنین به ارزش‌های هسته‌ای آن‌ها متعهد باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، یک پژوهش کاربردی است که برای تبیین موضوع و نتایج آن از روش‌های توصیفی - تحلیلی مبتنی بر مطالعه‌ی میدانی و تکمیل پرسش‌نامه بهره گرفته شده است. همچنین از نظر ماهیت داده‌ها یک روش کمی - کیفی به شمار می‌رود. پژوهش حاضر دارای متغیر مستقل (توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی) و متغیر وابسته (توسعه پایدار روستایی شامل اشتغال‌زایی، افزایش تولید و درآمد، توسعه محیطی و کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، افزایش آگاهی) می‌باشد. داده‌های این پژوهش از روش‌های اسنادی و میدانی به دست آمده است. نمونه آماری پژوهش بر اساس دو گروه مردم روستاها و کارشناسان پژوهش به صورت مجزا تعیین شده است:

الف) نمونه آماری در بخش مشارکت‌کنندگان روستاهای بخش موران: جامعه آماری این بخش شامل سه گروه دهیارها و شوراهای روستاها، صاحبان کسب و کارهای روستایی و افراد با سابقه روستاهای گردشگری پذیر موران بودند. برای این منظور با توجه به محدود بودن جامعه آماری از سرشماری استفاده شده و کلیه دهیارها و شوراهای، صاحبان کسب و کار و برخی افراد باتجربه برای ارزیابی انتخاب شدند.

ب) در بخش کارشناسان، جامعه آماری شامل سه گروه پژوهشگران دارای کار پژوهشی در موران، مسئولان و مدیران امور گردشگری و روستاها و صاحبان کسب و کارهای گردشگری است. نمونه آماری از بین کسانی انتخاب شدند که به صورت مستقیم دارای کسب و کار مهم گردشگری در روستاها بوده و یا در قالب پژوهشگر یا مسئول طرح‌های گردشگری در تحلیل گردشگری و کسب و کار روستایی این بخش نقش آفرین بودند.

روش نمونه‌گیری به صورت غیرتصادفی است. به منظور تعیین حجم نمونه آماری در بخش مشارکت‌کنندگان روستایی کلیه صاحبان کسب و کارهای گردشگری روستایی، دهیارها و شوراهای و افراد با سابقه در روستاهای گردشگری پذیر موران به صورت حالت سرشماری انتخاب شدند که در نهایت حدود ۵۰ مشارکت‌کننده روستایی را شامل شده بودند. حجم جامعه در بخش کارشناسان مشخص نیست. آمار دقیقی از حجم کارشناسان در دست نیست و این مسئله باید از طریق روش گلوله برفی و در حین انجام پژوهش حاصل شود اما با توجه به حجم ۷۰ کارشناس شامل افراد دارای پژوهش در این بخش، مسئولان و صاحبان کسب و کارهای گردشگری بر اساس فرمول کوکران و خطای ۵ درصد، ۶۰ کارشناس برای این بخش انتخاب شده است. از نمونه آماری کارشناسان برای سنجش تاثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی استفاده شده است. در بخش برنامه‌ریزی راهبردی از ترکیب جامعه کارشناسان و مشارکت‌کنندگان روستایی استفاده شده است. با مجموع ۱۰۰ نفر حجم جامعه (پس از حذف افرادی که بین دو گروه کارشناس و روستاییان مشترک بودند) و استفاده از فرمول کوکران با خطای ۵ درصد استفاده شده که مقدار حاصل شده برابر با ۷۹/۵۱ بوده که در نهایت ۸۰ نفر به عنوان نمونه آماری این بخش انتخاب شدند.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش تاثیرات احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی موران از آزمون‌ها و تحلیل‌های آماری t تک نمونه‌ای، آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن و آزمون رگرسیون خطی استفاده شده است. به منظور برنامه‌ریزی راهبردی و شناخت راهبردها و برنامه‌ها از مدل متاسوات MSWOT استفاده شده است. این مدل بر اساس مدل مبتنی بر منابع و با تاکید بر منابع داخلی ارائه شده است. مراحل تجزیه تحلیل داده‌ها بر اساس این مدل به شرح ذیل می‌باشد:

۱. تعیین و مشخص نمودن اهداف کلی پژوهش به صورت موردی
۲. ارزیابی اهداف تعیین شده بر اساس سطح اولویت از بالا تا پایین‌شناسایی منابع و قابلیت‌های روستاهای بخش موران در ارتباط
۳. با موضوع پژوهش با تاکید بر تئوری مبتنی بر منابع
۴. ارزیابی منابع و قابلیت‌ها از نظر میزان تاثیرگذاری بر محیط
۵. شناسایی ابعاد رقابتی

۶. ارزیابی اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی بخش موران با بخش‌های رقیب در ابعاد رقابتی مختلف
 ۷. مقایسه قابلیت‌ها و منابع داخلی با بخش‌های رقیب در طیف لیکرت از مقدار ۱ تا ۵
 ۸. تهیه نقشه رقابتی و اولویت‌بندی برای بخش
 ۹. شناسایی وزن رقابتی هر یک از بخش‌ها
 ۱۰. ارزیابی منابع و قابلیت‌ها بر اساس معیارهای کامیابی، تقلیدناپذیری، غیرقابل جایگزینی (VRIO) بر اساس طیف لیکرت
 ۱۱. شناسایی عوامل بیرونی PESTEL شامل عوامل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، تکنولوژیکی، بوم‌شناختی و قانونی
 ۱۲. انتخاب استراتژی مناسب بر اساس تناسب بین منابع و قابلیت‌ها با عوامل خارجی و تناسب بین عوامل منبع و قابلیت‌ها و اهداف پژوهش
 ۱۳. تهیه نقشه استراتژیک
 ۱۴. ارائه راهبردهای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی مبتنی بر توسعه پایدار
- ارایه الگوی بهینه نیز از طریق ترکیب و تلفیق مجموعه داده‌ها حاصل از پژوهش و به صورت ترکیبی و با در نظر گرفتن روابط بین عوامل و جایگاه و قدرت آن‌ها به صورت کیفی طراحی شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

این پژوهش در محدوده بخش موران انجام شده است. شهرستان گرمی از شهرستان‌های قدیمی استان اردبیل بوده که بخش مرزی و زیبای موران در شهرستان گرمی با ۶۳ روستای سرسبز و طبیعت متفاوت و جذاب، از توان‌های گردشگری بالایی برخوردار است. طبیعت زیبای حاشیه رودخانه‌های داش‌دبی، شیلوه چایی، سلاله چایی و رودخانه مرزی بالهارود، وجود دره‌های بکر از دیدنی‌های منطقه به شمار می‌رود (وبگاه میراث فرهنگی و گردشگری استان اردبیل؛ ۱۳۹۷). این شهرستان از سه بخش انگوت، مرکزی و بخش موران تشکیل می‌شود (شکل ۲) که بر روی هم ۹ دهستان و حدود ۳۴۶ پارچه آبادی را تشکیل می‌دهند. بخش موران در موقعیت بین ۳۸ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۱۰ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۴۷ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۲ دقیقه طول شرقی، از بخش‌های جدید التاسیس شهرستان گرمی است که تا همین اواخر به عنوان دهستان موران از توابع بخش مرکزی شهرستان گرمی به شمار می‌رفت. در روستاهای بخش موران کسب و کارهای محدودی نیز راه‌اندازی شده است که از جمله می‌توان به اقامتگاه بوم‌گردی اشاره کرد. اقامتگاه بوم‌گردی اوماسلان بخش موران از اقامتگاه‌های بوم‌گردی فعال شهرستان گرمی محسوب می‌شود. این اقامتگاه در زمینی به مساحت ۱۰۰ متر و زیربنای ۱۰۰ مترمربع در یک طبقه و سه اتاق و ظرفیت ۱۳ گردشگر در قالب تبدیل خانه سنتی بر اساس ضوابط ابلاغی اقامتگاه‌های بوم‌گردی به بهره‌برداری رسیده این اقامتگاه در نقطه صفر مرزی آذربایجان واقع شده و امکان جذب گردشگر از هر دو کشور را فراهم می‌کند.

شکل ۲. موقعیت بخش موران در شهرستان گرمی

یافته‌ها و بحث

در ابتدای این بخش به بررسی و تحلیل تأثیرات احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستاهای بخش موران پرداخته شده است. به منظور بررسی این بخش از جامعه کارشناسان شامل محققان و پژوهشگران حوزه گردشگری موران، مسئولان و مدیران نهادهای اداری مرتبط با گردشگری و روستایی و همچنین صاحبان کسب و کارهای گردشگری در روستاهای گردشگری پذیر بخش موران نظر خواهی شده از میان ۶۰ کارشناس منتخب این بخش ۲۱ درصد محقق، ۳۰ درصد صاحبان کسب و کار گردشگری روستایی و ۴۹ درصد شامل مسئولین و مدیران امور دولتی گردشگری بودند. عمده آن‌ها دارای مدرک تحصیلی لیسانس و فوق لیسانس بوده و در بخش مدیران دولتی عمدتاً از ادارات میراث فرهنگی، بنیاد مسکن و استانداری بودند.

جدول ۱. وضعیت جامعه کارشناسان منتخب

متغیرها	میانگین	ضریب تغییرات
حفاظت از منابع طبیعی روستا	۴/۸۵	۰/۰۹
آگاهی مردم از ارزش منابع طبیعی	۴/۸۵	۰/۱۹
حس اعتماد به نفس و خودباوری مردم	۴/۸۲	۰/۰۸

در جدول (۲) وضعیت میانگین نظرات کارشناسان در شاخص‌ها و متغیرهای متعدد مرتبط با توسعه روستایی مشخص گردیده میانگین تأثیرات بر اساس بازه عددی ۱ (کمترین تأثیرات) تا ۵ (بیشترین تأثیرات) ارزیابی شده است. بر اساس این جدول میانگین تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی برابر با ۳/۸۴ است که نشان از تأثیرات متوسط و تا حدی رو به بالای اقامتگاه‌ها بر توسعه روستایی بخش موران می‌باشد. در واقع اگر چه میزان تأثیرات خیلی بالا و قابل توجه نیست، اما نمی‌توان این تأثیرات را نیز محدود شمرد و در سطح نسبتاً بالا می‌توان این تأثیرات را ارزیابی کرد. البته طبیعی است که این مسئله میانگین تأثیرات را نشان می‌دهد. همچنین میانگین ضریب تغییرات پاسخ‌ها برابر ۰/۱۰ یا ۱۰ درصد است. ضریب تغییرات نشان دهنده این است که بین کارشناسان از نظر تأثیرات اقامتگاه‌ها در توسعه روستایی تا چه میزان اتفاق نظر و اختلاف نظر وجود دارد و آیا کارشناسان دارای اشتراک نظر می‌باشند یا دارای اختلافات فکری هستند. این ضریب بین صفر تا ۱۰۰ درصد (صفر تا ۱) است و هر چه مقدار آن کم باشد، نشان دهنده اتفاق نظر و اشتراکات فکری بیشتر کارشناسان است. مقدار ضریب تغییرات ۱۰ درصد نشان دهنده اشتراک نظر بالای کارشناسان در ارزیابی اثرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه روستایی است.

بر اساس نتایج جدول (۱) اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر دو بعد زیست محیطی حفظ منابع طبیعی و آگاهی عمومی از منابع طبیعی روستایی، تأثیرات بسیار زیادی خواهد داشت. همچنین اقامتگاه‌ها بر بخش‌هایی از بعد توسعه اجتماعی روستایی شامل حس اعتماد به نفس و خودباوری مردم، مهارت و دانش مردم در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی، سطح حس تعلق و علاقه فرهنگی مردم نسبت به روستا، سطح توانمندسازی، سطح دانش بومی روستایی، میزان دسترسی به خدمات و سطح آگاهی مردم از فناوری اطلاعات دارای تأثیرات بسیار زیاد و برجسته‌ای است. در بعد اقتصادی تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر هزینه‌های مصرفی خانوار، میزان درآمد، پس انداز مردم، تنوع تولیدات کالاها و محصولات روستایی، فرصت و بازار برای فروش محصولات کشاورزی، بهبود فضای برای کارآفرینی و تولید اشتغال، میزان قیمت زمین‌های روستایی، ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی روستا، اجرای طرح‌های هادی، ایجاد بازارچه‌ها جهت فروش محصولات روستایی و افزایش تولیدات بومی نیز بسیار بالا و برجسته ارزیابی شده است. شاخص‌های گردشگری در این بخش جایگاهی ندارند. بدیهی است که احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی متعدد بتواند تأثیرات برجسته‌ای بر انگیزه مردمی، حس تعلق، عدم مهاجرت و رشد تولیدات بومی و انگیزه کارآفرینی برجای بگذارد.

اقامتگاه‌های بوم‌گردی نسبت به برخی شاخص‌های توسعه روستایی اگرچه دارای تأثیرات برجسته نبوده، اما میزان تأثیرات آن در نوع خود قابل توجه و مهم است. برای مثال باید به تأثیرات قابل توجه احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر ارتقای سطح آموزش مردم، حس رضایت عمومی، توسعه کسب و کارهای خانگی، صنایع دستی و زراعی، سطح همیاری و مشارکت مردمی در پروژه‌های روستایی، مشارکت زنان در امور روستایی، کاهش مهاجرت، افزایش انگیزه فعالیت در روستاها، توجه دولت به قوانین کسب و کار روستایی و بهبود و بازنگری در آن و غیره اشاره کرد. همچنین افزایش زیرساخت‌ها و خدمات آموزشی و بهداشتی در روستا، افزایش امنیت اجتماعی، دسترسی به ابزارهای کسب و کار، دسترسی به فناوری‌های جدید و افزایش فعالیت‌های صنعتی و خدماتی و توسعه زیرساخت‌های حیاتی روستایی مانند آب و برق و گاز و تلفن و غیره به عنوان بخشی از تأثیرات قابل توجه اقامتگاه‌ها به شمار

می‌رود. البته باید به نقش مهم اقامتگاه‌ها در افزایش اعتماد بین مردم، افزایش سطح ارتباطات تبادلات و روابط بین مردم و بین کسب و کارها، انسجام جامعه و افزایش قدرت مدیریتی جامعه روستایی نیز اشاره کرد. در بعد اقتصادی نیز می‌توان به تاثیرات زیاد اقامتگاه‌ها بر صادرات محصولات روستایی، احیای کسب و کارهای قدیمی و ایجاد کسب و کارهای جدید، تامین نیازهای اساسی خانوارها، مبادلات اقتصادی بین روستاها و بین کسب و کارها، میزان سرمایه‌گذاری‌های روستایی، کاهش فقر، اشتغال زنان، ایده‌های اقتصادی، افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش کارآفرینان و غیره اشاره کرد. البته در این میان باید به تاثیرات همزمان مثبت و منفی اقامتگاه‌های بوم‌گردی در زمینه ایجاد اشتغال کاذب، قیمت محصولات روستایی، قدرت و توان کسب و کارهای رقیب، قیمت زمین و توزیع ثروت و منافع ناشی از ایجاد اقامتگاه‌ها نیز اشاره کرد. نتایج مطالعات نشان می‌دهد که ممکن است منافع حاصل از اقامتگاه‌ها به درستی بین فعالان روستایی توزیع نشده و کاهش فقر را با خدشه رو به رو سازد. توسعه خدمات گردشگری می‌تواند باعث ایجاد دوگانگی فرهنگی و اقتصادی بین مردم روستا شده و اتحاد و انسجام آن‌ها را نشانه بگیرد. البته این دیدگاه قطعی نیست و برخی نیز معتقدند در صورت مدیریت چنین اتفاقی رخ نخواهد داد. همچنین همین چالش در مورد سطح دسترسی مردم به امکانات گردشگری و مواد اولیه نیز وجود دارد.

احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی از بعد گردشگری بر توسعه روستایی بی‌تاثیر نیست. توسعه فعالیت‌های خدماتی اقامت و پذیرایی از مسافران، میزان رضایت گردشگران از خدمات گردشگری روستا، سطح تبلیغات گردشگری روستایی از طریق رسانه‌ها، مدت اقامت گردشگران در روستا، جایگاه گردشگری موران در بین دیگر مقصدهای گردشگری منطقه و کشور، تبدیل اراضی بایر به ساخت و سازهای گردشگری، سطح فعالیت‌های گردشگری و بازدید مسافران از روستا، سطح تنوع در جاذبه‌های گردشگری روستایی، میزان و حجم گردشگران وارد شده به روستا، سطح تبلیغات گردشگری روستایی از طریق گردشگران، میزان فعالیت‌های آژانس‌های گردشگری در ارتباط با روستاها، سطح ترویج و آموزش گردشگری از طریق گردشگران، ایجاد تصویر ذهنی مثبت برای گردشگران، میزان قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش فروش محصولات بومی و صنایع دستی به گردشگران، افزایش قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش صنعتی و صنایع دستی، میزان قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش فعالیت‌های خدماتی روستایی، گسترش خانه‌های دوم و ساخت خانه‌های نو توسط غیر بومیان در روستا، تورهای بوم‌گردی و گردشگری تاریخی در بخش، سطح ارتباط موران با دیگر مقصدهای گردشگری پیرامون و سطح شکوفایی دیگر گونه‌های گردشگری بخش موران از طریق اقامتگاه بوم‌گردی از مهمترین تاثیرات احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی در بعد گردشگری توسعه روستاهای بخش موران است. البته بدیهی است که که اقامتگاه‌های بوم‌گردی ممکن است همواره با تاثیرات مثبت همراه نبوده و برای مثال در توسعه گردشگری خانه‌های دوم و تبدیل کاربری‌های کشاورزی به گردشگری تاثیرات منفی نیز داشته باشد. بنابراین در تحلیل تاثیرات باید با احتیاط رفتار کرد. همچنین در بعد زیست محیطی نیز باید به تاثیر مهم احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه کشاورزی پایدار و کاهش اثرات منفی زیست محیطی اشاره کرد. در واقع وجود اقامتگاه‌های بوم‌گردی سازگار با شرایط طبیعی زمینه مهمی برای آشنایی گردشگران و مردم با حفظ منابع طبیعی و متعاقباً ترویج اصول کشاورزی پایدار خواهد بود.

از تاثیرات منفی محدود احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی، می‌توان به افزایش وابستگی شما به تعلقات قومی - قبیله‌ای و نژادی، ایجاد دوگانگی و اختلافات فرهنگی بین مردم به دلیل اختلاف سطح آگاهی آن‌ها، میزان قاچاق کالاها و محصولات روستایی، سطح آلودگی‌های زیست محیطی مانند آلودگی آب، خاک و هوا، تبدیل اراضی کشاورزی به ساخت و سازهای روستایی و سطح تخریب منابع محیطی اشاره کرد. این تاثیرات اندک نشان می‌دهد که در مجموع اثرات منفی توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در سطح روستاهای بخش موران، اندک و محدود بوده و عمده تاثیرات مثبت می‌باشد. با این حال نتایج نشان می‌دهد که احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر بخش‌هایی از توسعه روستاهای بخش موران مانند قدرت بازاریابی گردشگری روستایی و گسترش بازار، افزایش قدرت رقابتی موران در رقابت گردشگری با پیرامون، میزان قدرت و توان کسب و کارهای اینترنتی، احداث گمرک‌های روستایی در نواحی مرزی، افزایش قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش حمل و نقل، اطلاع رسانی، تعمیرات و غیره و همچنین آزادی در انتخاب، چندان چشمگیر نبوده و سطح تاثیرات پایین و ضعیف است.

جدول ۲. میانگین و ضریب تغییرات تاثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی بخش موران

متغیرها	میانگین	ضریب تغییرات	متغیرها	میانگین	ضریب
حفاظت از منابع طبیعی روستا	۴/۸۵	۰/۰۹	توسعه زیرساخت‌های روستایی مانند راه روستایی، تاسیسات آب و برق و گاز و اینترنت و غیره	۳/۸۲	۰/۱۱
آگاهی مردم از ارزش منابع طبیعی	۴/۸۵	۰/۱۹	سطح امنیت اقتصادی روستا	۳/۸۲	۰/۱۱
حس اعتماد به نفس و خودباوری مردم	۴/۸۲	۰/۰۸	سطح امنیت غذایی	۳/۸۲	۰/۱۱
مهارت و دانش مردم در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی	۴/۸۲	۰/۰۸	فرصت‌های شغلی برای مردم	۳/۸۲	۰/۱۱
سطح حس تعلق و علاقه فرهنگی مردم نسبت به روستا	۴/۸۱	۰/۱۸	سطح فعالیت‌های گردشگری و بازدید مسافران از روستا	۳/۸۲	۰/۱۱
سطح توانمندسازی روستایی	۴/۸	۰/۰۸	سطح ایده‌های جدید و نوآوری اقتصادی در روستا	۳/۸۲	۰/۱۱
هزینه‌های مصرفی خانواده مردم	۴/۸	۰/۰۷	تعداد شاغلان روستا	۳/۸۲	۰/۱۱
سطح مهارت‌های فردی	۴/۸	۰/۰۶	گسترش خانه‌های دوم نو توسط غیر بومیان در روستا	۳/۸۲	۰/۱۱
میزان درآمد و پس انداز مردم	۴/۷۹	۰/۰۸۲	سطح ارتباطات روستا و مدیریت روستا با روستاها و شهرهای مجاور	۳/۸۲	۰/۲
تنوع تولیدات کالاها و محصولات روستایی	۴/۷۸	۰/۴۳۸	وضعیت و سیستم حمل و نقل روستایی	۳/۸۲	۰/۱۱
بهبود فضای برای کارآفرینی و تولید اشتغال	۴/۷۵	۰/۸۸	سطح دسترسی کارآفرینان به خدمات و امکانات پیشرفته	۳/۸۲	۰/۱۱
فرصت و بازار برای فروش محصولات کشاورزی	۴/۷۵	۰/۸۸	میزان مهارت و تخصص مردم روستا	۳/۸۲	۰/۱۱
میزان قیمت زمین‌های روستایی	۴/۷۴	۰/۱۸	تعداد افراد خلاق و کارآفرین بومی یا غیربومی در روستاها	۳/۸۲	۰/۱۱
سطح دانش بومی روستایی	۴/۶۸	۰/۱۱	سطح ارتباط کارآفرینان کسب و کارها با مسئولان دولتی	۳/۸۲	۰/۱۱
میزان دسترسی به خدمات	۴/۶۸	۰/۱۱	سطح تنوع در جاذبه‌های گردشگری روستایی	۳/۸۲	۰/۱۱
سطح آگاهی مردم از فناوری اطلاعات مانند کامپیوتر، اینترنت	۴/۶۸	۰/۱۱	میزان و حجم گردشگران وارد شده به روستا	۳/۸۲	۰/۲۶
ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی روستا	۴/۶۷	۰/۱۲	سطح تبلیغات گردشگری روستایی از طریق گردشگران	۳/۸۲	۰/۰۲
اجرای طرح‌های هادی و سایر طرح‌های عمرانی در روستا	۴/۶۴	۰/۱۳	میزان فعالیت‌های آژانس‌های گردشگری در ارتباط با روستاها	۳/۸۲	۰/۲
ایجاد بازارچه‌ها جهت فروش محصولات روستایی	۴/۶۲	۰/۱۸	بازگشت مردم به روستا و جلوگیری از تخلیه روستاها	۳/۸۲	۰/۲۶
سطح استفاده از تولیدات بومی در کسب و کارهای روستایی	۴/۶	۰/۱۱	افزایش میزان انگیزه مردم روستا و کارآفرینان برای فعالیت	۳/۸۲	۰/۱۱
احساس رضایت مردم از زندگی	۴/۴۴	۰/۱۷	سطح ترویج و آموزش گردشگری از طریق گردشگران	۳/۸۲	۰/۲
سطح آگاهی و تحصیلات	۴/۳۶	۰/۱۱	میزان مشارکت زنان در امور کسب و کارهای اقتصادی	۳/۸۲	۰/۱۱
میزان خدمات آموزشی	۴/۳۵	۰/۱۲	ایجاد تصویر ذهنی مثبت برای گردشگران	۳/۸۲	۰/۱۱
سهم و مشارکت مردم در پروژه‌های مربوط به روستا	۴/۳	۰/۱۸	سطح مشارکت مردم در کسب و کارهای گردشگری	۳/۸۲	۰/۲
همبازی بین مردم در انجام امور روستا	۴/۲	۰/۱	میزان قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش فروش صنایع دستی به گردشگران	۳/۸۲	۰/۱۱
میزان انگیزه‌ها و علائق مردم به فعالیت و کار	۴/۲	۰/۱	میزان قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش تولیدات زراعی و سطح زیرکشت	۳/۸۲	۰/۱۱
بهبود قوانین و مقررات و سیاست‌گذارهای مربوط به کسب و کارهای روستایی	۴/۲	۰/۱	میزان قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش تولیدات باغی و دامی	۳/۸۲	۰/۱۱
مهاجرت از شهر به روستا به دلیل توسعه و رونق روستا	۴/۲	۰/۱	افزایش قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش صنعتی و صنایع دستی	۳/۸۲	۰/۱۱
سطح اعتماد بین مردم	۴/۲	۰/۱۲	میزان قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش فعالیت‌های خدماتی روستایی	۳/۸۲	۰/۱۱
توسعه و ایجاد نهادهای محلی روستایی	۴/۲	۰/۱۲	میزان قدرت و توان کسب و کارهای خانگی	۳/۸۲	۰/۱۱
خدمات بهداشتی و درمانی	۴/۲	۰/۱۳	اتمام طرح‌های نیمه کاره دولتی	۳/۸۱	۰/۱۱
تبادلات فرهنگی و اجتماعی شما با سایر فرهنگ‌ها	۴/۲	۰/۱	تورهای بوم‌گردی و گردشگری تاریخی در بخش	۳/۸	۰/۱۱
توان مدیریتی مردم و کاهش تصدی گری دولت	۴/۲	۰/۱۸	سطح ارتباط موران با دیگر مقصدهای گردشگری پیرامون	۳/۸۱	۰/۱۱
سطح ارتباطات بین مردم روستا	۴/۲	۰/۱	سطح شکوفایی دیگر گونه‌های گردشگری بخش موران از طریق اقامتگاه بوم‌گردی	۳/۸۱	۰/۱۱
میزان صادرات و تولیدات روستا	۴/۱۹	۰/۱۸	جلوگیری از مهاجرت مردم به شهرها یا کاهش مهاجرت	۳/۶۵	۰/۱۴
افزایش میزان تولیدات کشاورزی روستا	۴/۳۶	۰/۱۸	میزان اعتماد اجتماعی ساکنین روستا به هم	۳/۶۴	۰/۱۴
میزان ارتباط روستاییان با مسئولان و مدیران	۴/۳۶	۰/۱	میزان خدمات فرهنگی و عمومی	۳/۶۴	۰/۱۴
میزان انسجام و اتحاد بین مردم	۴/۳۶	۰/۱	ایجاد عدالت اجتماعی نسبی در روستا	۳/۶۳	۰/۱۴
امنیت اجتماعی و عمومی روستا	۴/۳۶	۰/۱	ایجاد تعاونی‌های مختلف در روستا	۳/۶	۰/۱۴
میزان سرمایه‌گذاری مردم در فعالیت‌های اقتصادی	۴/۳۶	۰/۱۸	میزان ساخت و سازهای روستایی	۳/۶	۰/۱۴
احیای مجدد کسب و کارهای تعطیل شده	۴	۰/۱۶	میزان بهره‌وری و استفاده مناسب از اراضی روستایی	۳/۶	۰/۱۴
سطح حمایت دولت از کسب و کارهای روستایی	۴/۰۸	۰/۱۶	میزان رشد سطح فرهنگی و ارتباطاتی مردم	۳/۶	۰/۱۴
سطح کشاورزی پایدار و بدون زیانهای زیست محیطی	۴/۰۷	۰	سطح صنایع دستی روستا	۳/۴۵	۰/۱۵

۰	۳/۰۱	توسعه فعالیت‌های خدماتی حمل و نقل، فروشگاه	۰	۴/۰۳	دانش و آگاهی روستاییان
۰	۳/۰۱	تضاد طبقاتی در بین مردم روستا	۰	۴/۰۲	سطح هویت فرهنگی و اجتماعی روستا
۰	۳	مبادلات و روابط روستاها با کشور آذربایجان	۰/۱۵	۴/۰۱	تامین نیازهای اساسی خانواده روستایی
۰	۳	سطح همکاری کسب و کارهای موران با کشور همسایه	۰/۰۵	۴/۰۱	قیمت محصولات تولیدی و مصرفی مردم
۰	۳	میزان قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش پذیرایی از گردشگران مانند رستوران و غذاخوری	۰/۱۴	۴/۰۰۵	ایجاد اشتغال کاذب در روستا
۰	۳	میزان قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش تفریحی مانند استراحتگاه، باغ، پارک و غیره	۰/۰۴	۴/۰۰۵	توزیع و تقسیم درست ثروت و منافع اقتصادی بین مردم
۰/۱۴	۲/۸	وابستگی شما به تعلقات قومی - قبیله‌ای و نژادی	۰/۰۴	۴/۰۰۵	سطح فعالیت‌های صنعتی و خدماتی در روستا
۰/۱۴	۲/۸	ایجاد دوگانگی و اختلافات فرهنگی بین مردم به دلیل اختلاف سطح آگاهی آن‌ها	۰/۰۱	۴	توسعه فعالیت‌های خدماتی اقامت و پذیرایی از مسافران فروشگاه
۰/۱۴	۲/۸	آزادی در انتخاب	۰	۴	سطح دسترسی به ابزار کار و فناوری‌ها در روستا
۰/۱۴	۲/۸	میزان قاچاق کالاها و محصولات روستایی	۰/۱۴	۴	میزان رضایت گردشگران از خدمات گردشگری روستا
۰/۱۴	۲/۸	افزایش قدرت و توان کسب و کارهای مربوط به بخش حمل و نقل، اطلاع رسانی، تعمیرات و غیره	۰	۴	سطح تبلیغات گردشگری روستایی از طریق رسانه‌ها
۰/۱۴	۲/۸	میزان قدرت و توان کسب و کارهای اینترنتی	۰/۲۴	۴	مدت اقامت گردشگران در روستا
۰/۱۴	۲/۷۹	میزان احداث فضاهای تفریحی و گردشگری در روستاها	۰/۲۶	۴	قدرت و توان کسب و کارهای روستایی رقیب
۰/۱۴	۲/۷۸	سطح بهره‌وری از گیاهان دارویی و دانش بومی	۰/۱۶	۴	مبادلات اقتصادی بین کسب و کارها و بین روستاها
۰/۱۴	۲/۷۶	احداث گمرک‌های روستایی در نواحی مرزی	۰/۲۴	۴	میزان سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی در روستا
۰/۱۴	۲/۷۵	قدرت بازاریابی گردشگری روستایی و گسترش بازار	۰	۴	میزان فروش و صادر کردن محصولات روستایی
۰/۱۴	۲/۷۵	افزایش قدرت رقابتی موران در رقابت گردشگری	۰/۰۹	۴	سطح دسترسی کسب و کارها به مواد اولیه و امکانات
۰	۲	میزان فعالیت‌های غیررسمی مانند قاچاق	۰/۰۶	۴	ارتباطات اقتصادی بین کسب و کارهای بین چند روستا
۰/۲۲	۱/۸	آلودگی‌های زیست محیطی مانند آلودگی آب، خاک و هوا	۰/۲۶	۴	جایگاه گردشگری موران در بین دیگر مقصدها
۰/۲۲	۱/۷۷	تبدیل اراضی کشاورزی به ساخت و سازهای روستایی	۰/۱۱	۳/۹۱	تبدیل اراضی بایر به ساخت و سازهای گردشگری
۰/۳۴	۱/۲	سطح تخریب منابع محیطی	۰/۱۱	۳/۸۸	میزان اشتغال زنان
			۰/۱۱	۳/۸۴	کاهش فقر روستایی

به منظور سنجش معناداری و اعتباری داده‌ها و نتایج خلاصه در جدول (۳)، ابتدا آزمون کولموگراف-اسمیرینوف گرفته شد تا نرمال بودن توزیع داده‌ها مشخص شود. بر اساس نتایج این آزمون، با توجه به ضریب معناداری بالای این آزمون، داده‌ها دارای توزیع نرمال نبوده و بر همین اساس از آزمون پارامتریک t تک نمونه‌ای برای سنجش معناداری داده‌ها استفاده شده است. هدف از این سنجش معناداری این است که مشخص شود آیا نتایج حاصله از نمونه آماری قابلیت تعمیم به کل جامعه آماری را دارد یا خیر. در اینجا باید مشخص شود آیا نتایج حاصل شانس یا خطای نمونه‌گیری و یا گردآوری داده بوده یا اینکه دارای اعتبار و قابلیت استناد است و می‌توان به نتایج آن استناد کرد. در جدول (۲)، نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای مشخص شده که البته به دلیل بالا بودن حجم جدول و محدودیت حجم مقاله، تنها نتایج بخش کمی از آن ارائه شده و بقیه در پیوست مقاله قابل مشاهده است. ضریب معناداری کمتر از ۰/۰۵ به معنای معنادار بودن نتایج و اعتبار و قابلیت تعمیم‌دهی نتایج است. بر این اساس با توجه به ضریب تغییرات بسیار کم نتایج و اشتراکات زیاد نظرات کارشناسان و انتخاب آگاهانه و صحیح، کلیه نتایج این بخش معنادار بوده و قابلیت تعمیم دهی به کل را دارا هستند.

جدول ۳. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای سنجش معناداری تاثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستاهای بخش موران

متغیرها	مقدار t	ضریب معناداری	اختلاف میانگین
حفاظت از منابع طبیعی روستا	۳۴/۵۶	۰	۱/۸
آگاهی مردم از ارزش منابع طبیعی	۳۴/۵۶	۰	۱/۸
سطح تخریب منابع محیطی	۳۲/۵۶	۰	۱/۸
سطح آلودگی‌های زیست محیطی مانند آلودگی آب، خاک و هوا	۳۴/۶۵	۰	-۱/۲
تبدیل اراضی بایر به ساخت و سازهای گردشگری	۳۱/۵۶	۰	-۰/۸
تبدیل اراضی کشاورزی به ساخت و سازهای روستایی	۲۳/۰۴	۰	-۱/۲
سطح کشاورزی پایدار و بدون زیان‌های زیست محیطی	۱۵/۰۴	۰	-۰/۸
حس اعتماد به نفس و خودباوری مردم	۳۴/۶۵	۰	۱/۸
مهارت و دانش مردم در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی	۳۴/۶۵	۰	۱/۸
سطح حس تعلق و علاقه فرهنگی مردم نسبت به روستا	۳۴/۶۵	۰	۱/۸
میزان ارتباط روستاییان با مسئولان و مدیران	۲۳/۰۴	۰	۱/۲

پس از بررسی شاخص‌های متعدد تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی در این بخش نتایج به تفکیک ابعاد توسعه ارائه شده است. بر این اساس بیشترین تأثیرات اقامتگاه‌ها بر بعد اقتصادی توسعه روستایی است که نشان می‌دهد تأثیرات اقتصادی احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی در سطح بالا و قابل توجه است. همچنین با اختلاف کم تأثیرات اجتماعی - فرهنگی احداث اقامتگاه نیز بالا می‌باشد. بر همین اساس تأثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی در بعد گردشگری و زیست محیطی در سطح متوسط و نسبی است. در این بخش میزان همبستگی و پیوند بین ابعاد مختلف توسعه روستایی از نظر میزان تأثیرپذیری از احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی مورد بررسی قرار گرفته است. برای این منظور از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. ضریب معناداری کمتر از ۰/۰۵ نشانگر وجود همبستگی معنادار بین متغیرها است. بر اساس نتایج حاصله میزان همبستگی بین بعد زیست محیطی با ابعاد اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی، معنادار و واقعی بوده اما این رابطه با بعد گردشگری وجود ندارد. همچنین بعد اجتماعی - فرهنگی تأثیرپذیری از اقامتگاه‌های بوم‌گردی با همه ابعاد دارای همبستگی معنادار است. همین مسئله در مورد بعد اقتصادی نیز صدق می‌کند. بنابراین می‌توان به غیر از رابطه بین بعد زیست محیطی و گردشگری بقیه معنادار و واقعی نیست، سایر ابعاد دارای رابطه معنادار هستند. در بخش پایانی این موضوع؛ میزان تأثیرات ابعاد غیر گردشگری توسعه روستایی (شامل ابعاد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی) و بعد گردشگری بر همدیگر مورد بررسی قرار گرفته است. برای این منظور از آزمون رگرسیون خطی استفاده شده است. برای سنجش میزان تأثیرات باید مقدار Beta در جدول (۴) مورد توجه قرار گیرد. این مقدار بین ۱- تا ۱ بوده و هر چه مقدار آن به سمت ۱ یا ۱- باشد نشانگر تأثیرات بالاتر است اما با این تفاوت که مقادیر منفی نشانگر تأثیرات معکوس می‌باشد. بر اساس نتایج این جدول مقدار بتا برابر ۰/۴۳ بوده که نشان می‌دهد که ابعاد غیرگردشگری به میزان ۴۳ درصد می‌تواند تأثیرپذیری بعد گردشگری از اقامتگاه‌های بوم‌گردی را تبیین نمایند. همچنین تأثیرات بعد گردشگری بر غیرگردشگری سنجیده شده که نتایج حاصل مشابه بخش قبلی است و این نشان می‌دهد که میزان همبستگی و ارتباط بین ابعاد گردشگری و سایر ابعاد روستایی در سطح متوسط اما متقابل و هماهنگ است.

جدول ۴. نتایج آزمون رگرسیون خطی برای سنجش تأثیرات ابعاد بعد گردشگری و غیر گردشگری در

مورد تأثیرات ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستاهای بخش موران

مدل	B	خطای استاندارد	Beta	مقدار T	ضریب معناداری
مقدار ثابت	۱/۱	۰/۶۹		۱/۶	۰/۱۲
بعد غیرگردشگری	۰/۶۷	۰/۱۹	۰/۴۳	۳/۶۱	۰
بعد گردشگری	۰/۲۷۳	۰/۰۷۶	۰/۴۲۸	۳/۶۱	۰/۰۰۱

جدول ۵. اهداف اصلی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری روستایی بخش موران بر مبنای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی

اولویت	اهداف
G1	افزایش و توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی
G2	ارائه الگوی مطلوب و مناسب برای کسب و کارهای گردشگری روستایی
G3	کاهش روند مهاجرت مردم روستا به شهر با راهبردهای گردشگری
G4	بازاریابی جاذبه‌ها و سرمایه‌های گردشگری روستایی منطقه
G5	افزایش میزان سهم روستاییان از منافع اقتصادی و اجتماعی توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی
G6	راهبردها و برنامه‌های جذب گردشگران به روستاها به ویژه گردشگران خارجی در کشورهای همسایه
G7	استفاده از فرصت‌های موقعیت جغرافیایی مرزی روستاها برای جذب گردشگر، سرمایه گذار خارجی و افزایش تبادلات با پیرامون
G8	بهبود فضای کسب و کار گردشگری روستایی از جمله اقامتگاه بوم‌گردی
G9	افزایش انگیزه و فرهنگ پذیری گردشگری در مردم روستا
G10	ارائه راهبردها و الگوی بهینه توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی

در بخش دوم یافته‌ها به برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری روستایی موران بر مبنای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی پرداخته که برای این امر از مدل Meta-SWOT استفاده شده است. در ابتدای بخش برنامه‌ریزی راهبردی ابتدا ضرورت دارد تا اهداف اصلی مربوط به موضوع پژوهش مشخص شده و اولویت بندی شود. اهداف تعیین شده باید شامل اهداف اصلی و کلی برای برنامه‌ریزی راهبردی که در این پژوهش مدنظر می‌باشد. از آنجایی که اهداف تعیین شده از نظر میزان اهمیت در جایگاه و اولویت یکسانی قرار ندارند از کارشناسان خواسته شد تا هر یک از اهداف را بر اساس میزان اهمیت و سطح اولویت از اولویت بالا، متوسط

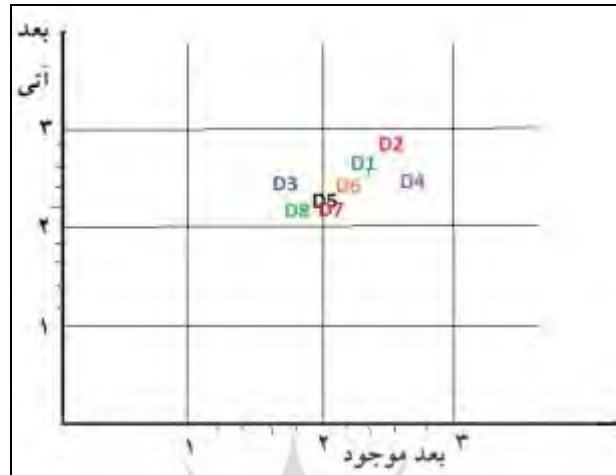
تا پایین ارزیابی نمایند. نتایج اولویت‌بندی اهداف در جدول (۵) نشان داده شده است. بر اساس نتایج کارشناسان بیشتر اهداف مرتبط با پژوهش شامل افزایش و توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی، کاهش روند مهاجرت روستایی، ارائه راهبردهای توسعه گردشگری، توزیع متناسب منافع گردشگری در روستاها، استفاده از توان‌ها و فرصت‌های موقعیت جغرافیایی مرزی روستاها برای جذب گردشگر، سرمایه‌گذار خارجی و افزایش تبادلات با مناطق پیرامون، بهبود فضای کسب و کار گردشگری روستایی از جمله اقامتگاه بوم‌گردی و راهبردها و برنامه‌های جذب گردشگران به روستاها به ویژه گردشگران خارجی از کشورهای همسایه از نظر اهمیت در درجه اول و اولویت اول قرار دارند.

جدول ۶. ارزیابی منابع و قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی بخش موران

میانگین	با ارزش بودن	کیمایی	غیر قابل جایگزینی	تقلیدناپذیری	منابع و قابلیت‌ها	میانگین	با ارزش بودن	کیمایی	غیر قابل جایگزینی	تقلیدناپذیری	منابع و قابلیت‌ها
۴/۵	۵	۳	۵	۵	توان بالای روستاها برای توسعه گردشگری	۳/۲۵	۵	۲	۴	۲	معماری بومی متناسب با فرهنگ روستاها برای احداث اقامتگاه
۴/۲۵	۵	۵	۵	۲	طبیعت بکر بخش موران	۳	۵	۱	۵	۱	قابلیت بالقوه زیادی در گردشگری محلی
۴/۲۵	۵	۵	۳	۴	توان کشاورزی دیم بخش به دلیل بارش باران ناشی از رطوبت دریای مازندران	۳	۴	۲	۴	۲	تاریخی بودن شهرستان گرمی و آثار تپه‌ها و محوطه‌های تاریخی
۴/۲۵	۵	۴	۴	۴	نگرش مردم روستاها به گردشگری مثبت است	۳	۵	۲	۴	۱	بهره‌مندی از رطوبت دریا و جنگل‌های هیرکانی
۳/۵	۵	۱	۵	۳	حفظ شاکله فرهنگی و سنتی روستاها	۳	۴	۳	۳	۲	دست نخورده بودن ویژگی‌های فیزیکی و کالبدی
۳/۵	۵	۲	۵	۲	جاذبه مرزی و سیاسی که برای گردشگران دارد	۳	۵	۱	۴	۲	مردم روستا از فرهنگ مهمان نوازی بالایی برخوردارند
۳/۵	۵	۳	۴	۲	برخی راه‌های روستایی تقویت شده، تمام روستاها گاز کشی شده است	۳	۴	۲	۴	۲	راه اندازی تنها اقامتگاه در بخش، موجب علاقه و آگاهی مردم به منافع گردشگری شده است
۳/۵	۴	۲	۴	۴	طرح‌ها در دست تهیه دولتی در مورد ساخت اقامتگاه	۳	۵	۲	۳	۲	تنوع بوم‌گردی از نظر غنای زیستی و زمین شناختی و تاریخی
۳/۲۵	۵	۱	۵	۲	شتاب برنامه‌ریزی گردشگری در یک دهه اخیر	۳	۴	۲	۴	۲	تاثیرات مثبت اقامتگاه بوم‌گردی اوماسلان در روستاها
۳/۲۵	۵	۲	۴	۲	بخش موران دارای تنوع آب و هوایی بسیاری است	۳	۵	۲	۳	۲	توان و ظرفیت اکولوژیکی بالای توسعه گردشگری روستایی
۳/۲۵	۴	۲	۵	۲	وجود روستاهای مرزی مانند افجه و آزادلو	۳	۵	۲	۳	۲	چشم انداز جغرافیایی جذاب محیط روستاها
۳/۲۵	۵	۲	۴	۲	تنوع خوراکی‌های بومی و سنن فرهنگی	۳	۵	۲	۴	۱	قابلیت‌های مهم مرزی برای ایجاد بازارچه‌ها و کسب و کار مرزی
۳/۲۵	۵	۳	۳	۲	شهرستان گرمی و موران، فضاهای تفریحی مثل چتربازی و پاراکلایدرسواری زیادی دارد	۲/۵	۵	۱	۳	۱	ادامه جنگل‌های هیرکانی تنها در این بخش استان دیده می‌شود
۳/۲۵	۵	۲	۴	۲	وجود خانه‌های تاریخی، تپه‌ها و درخت‌های تاریخی	۲/۵	۳	۲	۳	۲	توان و ظرفیت بالای تولید صنایع دستی
۳/۲۵	۴	۳	۳	۳	غنای روستاهای منطقه از گیاهان دارویی به منظوره استفاده در گردشگری	۲/۲۵	۳	۲	۲	۲	قدمت و سرمایه‌های تاریخی روستاها
۳/۲۵	۴	۲	۳	۴	امنیت سیاسی و اقتصادی در روستاها	۲/۲۵	۳	۲	۲	۲	وجود خانه‌های قدیمی و تاریخی روستایی برای ایجاد اقامتگاه
۳/۲۵	۵	۳	۳	۲	قرار داشتن در محدوده نام مغان						

در این بخش منابع و قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی بخش موران بر مبنای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی از طریق بررسی و مطالعات میدانی، فضای گفتمان و بررسی روستاهای بخش موران مورد شناسایی و تعیین قرار گرفته است. در جدول (۶)، مجموعه منابع و قابلیت‌های گردشگری روستایی بخش موران از منظر چهار شاخص با ارزش بودن، غیر قابل جایگزینی، کمیایی و تقلیدناپذیری ارزیابی شده است. هر یک از شاخص‌ها بر اساس بازه ۱ (کمترین) تا ۵ (بیشترین) ارزش گذاری شدند. بر اساس نتایج و میانگین شاخص‌های مذکور چهار عامل توان بالای روستاها برای توسعه گردشگری، چشم‌انداز و طبیعت بکر بخش موران، آبشارهای متعدد مانند آبشار قزلو و رودخانه بالهارود، توان کشاورزی دیم بخش به دلیل بارش باران ناشی از رطوبت دریای مازندران و نگرش مثبت مردم به گردشگری روستایی، به عنوان مهمترین منابع و قابلیت‌های توسعه گردشگری روستایی موران به شمار می‌رود. در بررسی تفکیکی شاخص‌های ارزیابی قابلیت‌ها و منابع، از نظر شاخص تقلیدناپذیری، قدرت بالای گردشگری هر یک از روستا از مهمترین قابلیت‌ها از نظر تقلیدناپذیری محسوب می‌شود که می‌تواند نمونه‌های کمیایی از گردشگری را در سطح شهرستان یا استان ارائه دهد. همچنین نگرش مردم به گردشگری برنامه‌ها و طرح‌های دولتی و امنیت سیاسی و اقتصادی از دیگر منابع مهم و با اهمیت در این بخش به شمار می‌رود. از نظر شاخص غیر قابل جایگزینی که به معنای عدم وجود کالای جانشین به جای یک محصول گردشگری است توان روستاها، فرهنگ بومی و سنتی روستایی، توسعه گردشگری محلی، جاذبه‌های گردشگری مرزی و روستاهای مرزی، توان‌های بوم‌گردی و روند پرشتاب برنامه‌ریزی توسعه گردشگری از مهمترین قابلیت‌های بخش موران

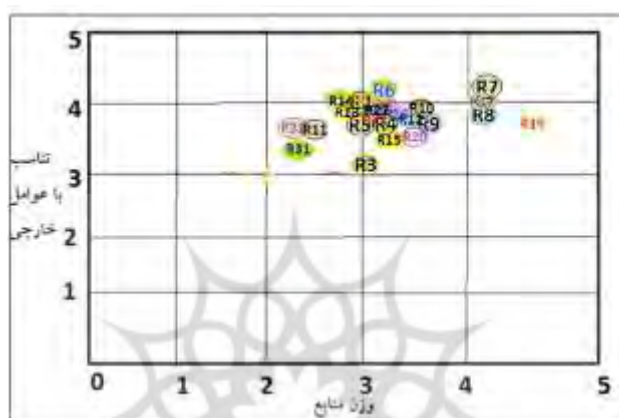
از نظر شاخص غیرقابل جایگزینی به شمار می‌رود. در برنامه‌ریزی راهبردی با مدل Meta-SWOT، رقبا و امر رقابت بسیار مهم بوده و بر همین اساس لازم است تا رقبای روستاهای بخش موران از نظر گردشگری و توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی مشخص شوند. این ارزیابی در دو بعد وضع موجود و وضع آتی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت پس از مقایسه بخش موران با رقبای خود در دو بعد و به تفکیک منابع و قابلیت‌ها و محاسبه میانگین مقادیر برای هر منطقه رقیب (جداول در پیوست)، نقشه رقابتی منطقه ترسیم شد (شکل ۴).

شکل ۴. نقشه رقابتی بخش موران

بر این اساس محور افقی نمودار، شامل میزان میانگین وضعیت موران از منظر میزان برتری نسبت به رقبای خود در بعد وضع موجود و محور عمودی شامل بعد وضع آتی است که میزان آن بر اساس مقدار ۱ (پایین تر از رقبا) تا ۳ (فراتر از هر رقیب) و مقدار ۲ (برابر با رقبای دیگر) محاسبه شده است. در نمودار، کدها نمایانگر هر رقیب هستند. بر اساس نتایج مشخص است که در هر دو بعد وضع موجود و آتی، وضعیت بخش موران با رقبای خود در بیشتر منابع و شاخص‌ها، برابر بوده و تنها در شاخص‌های معدودی، در سطح بالاتر یا پایین تر قرار دارد با این حال با مقایسه دو زمان حال و آتی، می‌توان گفت وضعیت بخش موران نسبت به رقبای خود در آینده بهتر از زمان حال خواهد بود و قدرت موران در مقابله با رقبای خود در ارزیابی آتی کمی بیشتر از زمان حال است. پس ارزیابی منابع و قابلیت‌ها و تهیه نقشه رقابتی در این بخش عوامل خارجی موثر بر بخش موران شامل عوامل تهدید و فرصت در شش مولفه اقتصادی، سیاسی، قانونی، تکنولوژیکی، اجتماعی - فرهنگی، سیاسی و محیطی شناسایی شدند. عوامل خارجی از طریق چهار شاخص درجه اضطرار عامل در منطقه، احتمال افزایش عامل در آینده، میزان تاثیرات عوامل بر منطقه و وزن هر عامل نسبت به دیگر عوامل بر مبنای مقداری بین ۱ (بیشترین وزن، تاثیر، اضطرار و احتمال) تا ۱ (کمترین) مورد ارزیابی قرار گرفته است. با توجه به حجم زیاد جداول ارزیابی عوامل خارجی و محدودیت از ارائه جدول ارزیابی‌ها خودداری و در پیوست مقاله ارائه شده است. بر اساس نتایج، بیشتر عوامل فرصت بخش موران دارای اهمیت بالایی است که در این میان می‌توان به امکان داد و ستد بین مردم ایران و آذربایجان، اشتراکات فرهنگی بین موران و آذربایجان، نزدیکی موران به پایانه مرزی بیله سوار و محل ورود گردشگران خارجی، وجود توره‌های طبیعت‌گردی در منطقه، افزایش انگیزه و درک مسئولان نسبت به فواید و منافع توسعه کسب و کارهای گردشگری از جمله اقامتگاه‌ها، نزدیکی به مراکز مهم گردشگری مثل سرعین، طرح‌های توسعه راه‌های ارتباطی در شهرستان، توان‌های گردشگری سلامت و تلاش برای ایجاد مقصدهای گردشگری خلاقانه، طرح توسعه گردشگری استان اردبیل بر محور شمال به جنوب، طرح و برنامه‌ریزی کمربند سبز گردشگری در شمال کشور، تنوع اقلیمی، وجود توان‌های ژئوتوریستی مثل ژئوپارک دومولی و رونق اقامتگاه‌های بوم‌گردی در بخش‌های انگوت و مرکزی از مهمترین و تاثیرگذارترین فرصت‌های گردشگری پیش روی گردشگری روستایی بخش موران به شمار می‌رود. همچنین عمده تهدیدهای بخش موران مربوط خطر تخلیه روستاها و افزایش مهاجرت به بیرون از موران به دلیل کمبود فعالیتهای اشتغال‌زا است. به این مورد باید کوچ اجباری روستاهای مرزی موران را نیز اضافه کرد که خطر نا امنی را در بخش تشدید کرده است. همچنین مشکلاتی در زمینه راه اندازی کسب و کارهای گردشگری وجود دارد و مشارکت را با مشکل رو به رو کرده است.

در مرحله پایانی تناسب راهبردی منابع و قابلیت‌ها با عوامل خارجی و اهداف مورد ارزیابی قرار گرفته است به این معنی که هر یک از منابع و قابلیت‌های بخش موران تا چه میزان بر تقویت عوامل خارجی و تحقق اهداف پژوهش حائز اهمیت هستند. میزان ارزیابی از مقدار ۵ (تاثیر و اهمیت بسیار زیاد) تا ۱ (تاثیر و اهمیت بسیار کم) سنجیده می‌شود. طبیعتاً جداول ارزیابی به دلیل محدودیت قابل ارائه نیست. در نهایت میانگین نتایج تناسب راهبردی برای عوامل خارجی و اهداف در جدول (۶) ارائه شده است. بر اساس نتایج از منظر ترکیب مجموعه شاخص‌های وزن، تناسب با عوامل خارجی و اهداف، تناسب راهبردی کلیه منابع غیر از جنگلهای هیرکانی، در بالاترین درجه راهبردی قرار دارد. از منظر تناسب راهبردی منابع با عوامل خارجی، قابلیت‌های بوم‌گردی موران، قابلیت‌های اقامتگاه‌های بوم‌گردی و گردشگری محلی و وجود روستاهای مرزی، جاذبه‌های گردشگری مرزی، ظرفیت اکولوژیکی منطقه، توان کشاورزی دیم و شتاب توسعه گردشگری در سال‌های اخیر دارای بیشترین تناسب راهبردی در موران به شمار می‌رود. در پایان می‌توان تناسب راهبردی منابع و قابلیت‌ها را بر اساس یک نمودار و چارت به عنوان نقشه راهبردی نمایش داد (شکل ۵).

شکل ۵. نقشه راهبردی منابع و قابلیت‌ها با عوامل خارجی و اهداف در گردشگری روستایی بخش موران

در شکل (۵)، محور افقی میانگین وزن نهایی منابع (میانگین شاخص‌های VIRO)، محور عمودی، درجه تناسب راهبردی منابع با عوامل خارجی و اندازه حباب‌ها، نشانگر درجه تناسب راهبردی منابع با اهداف است. قرار داشتن منابع در سمت راست و بخش بالایی نقشه با اندازه بالاتر، نشان از قدرت بالای منابع و قابلیت‌ها است. بر اساس نتایج بخش عمده منابع و قابلیت‌های گردشگری روستایی موران از نظر استراتژیک در شرایط متعادل و نزدیک به هم قرار داشته و از نظر وزن و تناسب راهبردی اختلاف زیادی باهم ندارند. در این میان توان بالای گردشگری در بیشتر روستاها از راهبردی‌ترین منابع و قابلیت موران به شمار می‌رود. در بخش پایانی بر اساس ترکیب منابع و قابلیت‌ها با عوامل خارجی، راهبردها در چهار بخش برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی و اثرات مثبت در توسعه روستایی موران ارائه شده است (جدول ۷).

جدول ۷. راهبردهای ارائه شد برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی بخش موران

نوع	راهبرد
SO1	استفاده از روش‌های ارزیابی مشارکتی گردشگری روستایی PRA به منظور ارزیابی ژرف روستاها
SO2	تدوین طرح بخش‌بندی و تحلیل تقاضای بازار اقتصادی کشور آذربایجان و ترکیه در بخش‌های مرزی موران و سایر مناطق
SO3	استفاده از فناوری‌های پیشرفته در گردشگری روستایی مانند فناوری کیوتوریسم و VGI
SO4	همکاری چندجانبه و متقابل با اژانس‌های مسافرتی کشور آذربایجان به منظور جذب دائمی و سازمان یافته گردشگران
SO5	تشکیل خوشه‌های اقامتگاه‌های بوم‌گردی در سطح استان یا شهرستان
WO1	ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی مجتمع اشتراکی در مرز به جهت استفاده همزمان توسط دو کشور
WO2	توسعه سازمان‌های محلی روستایی در قالب صندوق‌های همیار و گروه‌های کانونی جهت بهره‌وری از توان بومی
WO3	تلاش در جهت تقویت معماری بومی منطقه و تلفیق آن با عناصر گردشگری
WO4	توسعه بازارچه‌های مرزی روستایی در بخش موران با تاکید محوری بر تولیدات گردشگری در کنار سایر تولیدات
ST1	مقابله با برخی چالش‌های مربوط به قوم‌گرایی در منطقه نزدیک آذربایجان

ST2	استفاده از بازاریابی محتوا و تولید ویدیوها و مستندهای مربوط به گردشگری مرزی به منظور تغییر نگرش و جهت فکری گردشگران
ST3	تلاش برای برندسازی گردشگری به ویژه برند فرهنگی و تاریخی و تولید محصولات بر اساس برندهای ارائه شده در بخش موران
WT1	استفاده از شیوه‌ها و روش‌های ترکیبی معماری در توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی
WT2	ارائه طرحی به منظور جلوگیری از تخلیه روستاهای مرزی و تشویق مردم به ورود به این روستاها
WT3	به روز رسانی قوانین کسب و کارهای گردشگری و ساخت و سازهای اقامتگاه‌های بوم‌گردی با تاکید بر گردشگری
WT4	تدوین سناریوهای مختلف توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در آینده

نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی وضعیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی در بخش موران از منظر توسعه پایدار روستایی پرداخته شد. نتایج تاثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی نشان می‌دهد احداث اقامتگاه‌های بوم‌گردی تاثیرات مهم و برجسته‌ای بر توسعه پایدار روستایی به ویژه در بخش‌های کسب‌وکار گردشگری، شاخص‌های اقتصادی، مهارت و توان‌های بومی، برخی زیرساخت‌ها و خدمات و همچنین حفاظت از منابع طبیعی دارد و در مجموع باید تاثیرات اقامتگاه‌های بوم‌گردی را متنوع، در ابعاد گسترده و در سطح بالا ارزیابی کرد. این مسئله را به شکل دیگری می‌توان در تحلیل الگوهای فکری حاکم مورد بررسی قرار داد در مجموع بررسی الگوهای فکری نیز، تاثیرات بالای اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه روستایی مشهود بود. نکته مهم در ارتباط با بخش موران، وضعیت راهبردی این بخش با بخش‌ها و مناطق رقیب و ارتباط با پیرامون است. در بررسی‌های انجام شده، بخشی از منابع و قابلیت‌های موران از نظر وزن و قدرت چندان سطح بالایی نداشتند. در واقع یکی از دلایل مهم این مسئله که تنها بخش محدودی از منابع و قابلیت‌های بخش موران از نظر شاخص‌های کمیابی، جایگزینی، با ارزش بودن و تقلیدناپذیری، در سطح بالایی قرار داشتند به موضوع قدرت کم آنها نسبت به سطح شهرستان، استان و حتی سطح ملی برمی‌گردد. در واقع هدف این بود که مشخص که این قابلیت‌ها آیا نسبت به رقبای منطقه کمیاب و بی‌مانند هستند و یا اینکه ممکن است نمونه‌های آن در دیگر مناطق نیز به وفور ارائه شود و با توجه به وجود برخی از این قابلیت‌ها در سایر مناطق، لذا قابلیت‌ها با قدرت و اهمیت خیلی زیاد، نسبتاً کم مشاهده شده است. نکته جالب توجه اینکه بیشتر قابلیت‌های گردشگری بخش موران از نظر ارزش، بسیار سطح بالایی دارند اما در شاخص کمیابی و غیرقابل جایگزینی، با محدودیت و کمی ضعف رو به رو هستند. هدف اصلی این پژوهش ارائه الگوی بهینه توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی بود که در این بخش به آن پرداخته شده است. این الگو به مانند یک پیاز یا یک هرم است که دارای راس و قاعده می‌باشد و در چارچوب این شکل، الگو و عوامل تشکیل دهنده آن تدوین شده است. بر اساس این شکل و قالب، قاعده پیاز یا هرم، مجموعه مولفه‌ها و چارچوب اصلی و بدنه مدل را تشکیل می‌دهد و هر چه از قاعده به راس نزدیکتر شویم، مولفه‌ها جزئی‌تر و اثرگذاری آن بیشتر و البته فوریت آن افزایش خواهد یافت. بر این اساس اجزا و مولفه‌های مهم تشکیل دهنده الگو به شرح زیر است:

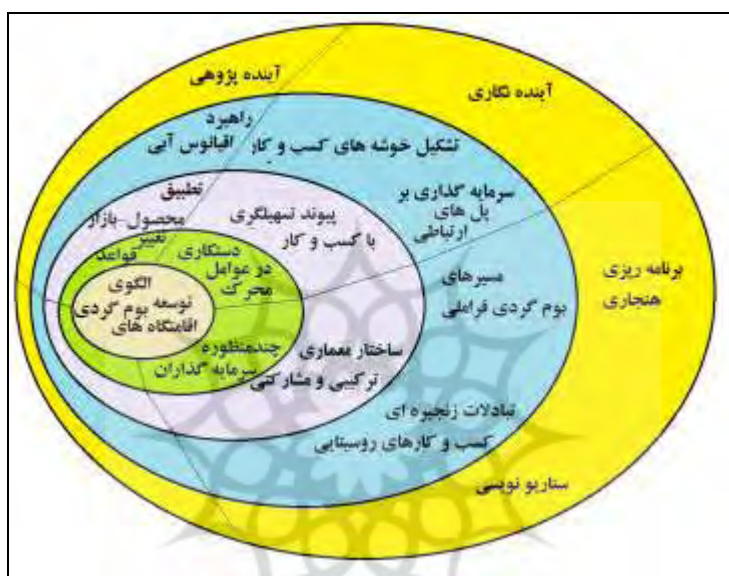
الف) عناصر فلسفی و چشم انداز الگو: این عناصر و رویکردها در واقع ویژگی‌های کلان و پایه الگوی توسعه اقامتگاه را تشکیل داده و در واقع پارادایم الگو را شکل می‌دهد. این بخش شامل چهار رویکرد آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری به معنای این الگوی مورد نظر و برنامه‌های توسعه اقامتگاه‌ها باید بر اساس یک تفکر شناخت و کشف آینده و برنامه‌ریزی از آینده، برنامه‌ریزی هنجاری و سناریونویسی است

ب) عناصر کلان و پایه‌ای الگو: از جمله این عناصر کلان که پایه‌گذار عوامل بعدی توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی است به تدوین مسیرهای بوم‌گردی فراملی باید اشاره کرد. این مسیرها باید ارتباط دهنده موران با کشورهای همسایه مثل آذربایجان یا ارمنستان باشد. تبادلات زنجیره‌ای بین روستاها به معنی شکل‌گیری یا تقویت انواع کسب و کارهای گردشگری و روستایی فعلی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی فعلی موران با گرمی و دیگر نواحی و همچنین اقامتگاه‌های خارج از کشور است. همچنین در ارتباط با همین تبادلات تشکیل خوشه‌های اقامتگاه‌های بوم‌گردی و یا خوشه‌های کسب و کار فعلی بسیار راهگشا بوده و در زمینه صرفه‌جویی در زمان و هزینه و مقیاس و تامین مواد و ابزار و سایر خدمات بسیار مفید خواهد بود.

پل‌های ارتباطی به عنوان مقصدها و مکان‌های گردشگری مطرح می‌شود که محل عبور بسیاری از گردشگران و تورهای گردشگری از آنها برای رسیدن به دیگر مکان‌ها است که در سطح استان، بیله سوار و خلخال و حتی خود کشور آذربایجان این نقش را ایفا می‌کنند. راهبرد اقیانوس آبی در مقابل راهبرد اقیانوس سرخ ارائه شده است و به این معنی یک مقصد گردشگری به

جای رقابت با رقبای خود بر سر منابع محدود، خود برای کشف منابع جدید اقدام نماید. بر همین اساس موران باید تلاش کند با تولید جاذبه‌های بوم‌گردی و انسانی جدید، مسیریابی جدید و جذب سرمایه‌گذاران و گردشگران خارجی و افراد شاخص بازار جدید را برای خود فراهم نماید و قدرت خود را در منطقه افزایش دهد.

ج) عناصر توسعه‌دهنده: پیوند تسهیلگری با صاحبان کسب و کار در واقع به منظور مدیریت بهتر کسب و کارها مدنظر قرار گرفته است. تطبیق محصول - بازار استراتژی هماهنگ‌کننده بین عرضه و تقاضا است. شناخت و دسته‌بندی و تبیین بازار و تقاضا از اصول مهم گردشگری به شمار می‌رود. بنابراین ابتدا ضرورت دارد تا مشخص شود چه گروه از گردشگران و سرمایه‌گذاران با چه ویژگی‌هایی از کدام مناطق به موران مسافرت خواهند کرد تا بر اساس ویژگی‌های این بازار، محصولات متناسب با آن‌ها عرضه شود. معماری مشارکتی به معنای معماری متناسب رویکرد زندگی مشارکتی در این شیوه از اقامتگاه به گونه‌ای طراحی می‌شود که صاحب اقامتگاه با گردشگران باهم زندگی می‌کنند. در معماری ترکیبی نیز معماری سنتی و نوین به صورت ترکیبی ارائه می‌شوند. ضرورت دارد تا این دو شیوه در طراحی اقامتگاه‌های بوم‌گردی آتی مدنظر قرار گیرد.

شکل ۶. الگوی بهینه توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر مبنای توسعه پایدار روستایی بخش موران

د) عناصر محرک: سرمایه‌گذاران چندمنظوره: این گروه از افراد کسانی هستند که به دلیل ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و روان شناختی متفاوت، ضمن داشتن علایق و روحیات متفاوت به سرمایه‌گذاری، ریسک‌پذیر بوده و عمدتاً به دنبال تجربه‌ها و فعالیت‌های تازه می‌باشند. این تغییر شامل حذف قواعد و اصول و سنت‌های دست و پا گیر، کاهش اصول و قواعد در زمان مورد نظر، افزایش و گسترده‌گی برخی اصول و قواعد موجود و در صورت لزوم، ابداع و خلق قواعد جدید بازی است. در نهایت دستکاری در عوامل حساس و محرک؛ این عوامل، عواملی هستند که دارای حساسیت و انعطاف پذیری و دامنه تأثیرگذاری بالایی دارند و می‌توان با دستکاری در آن‌ها، میزان تأثیرات را در آن‌ها سنجد و با چشم‌انداز دقیق‌تری به برنامه‌ریزی پرداخت. رابطه این مجموعه عوامل به صورت فرایند راس تا قاعده هست و عوامل هر بخش می‌توانند تأثیرات خود را به سمت قاعده، در سطح وسیعتر قرار دهد و بخش بعدی بتواند این عوامل در عوامل بزرگتر بررسی کند تا در نهایت مجموعه عناصر اصلی باید در بدنه الگو که نگرش آینده‌نگاری و هنجاری و سناریونگاری دارد، مورد کاوش قرار گیرد.

در بررسی نتایج کار با پژوهش‌های خارجی برای مثال می‌توان نتایج را با پژوهش جامپول و مهتا (۲۰۰۴) مقایسه کرد که البته در این پژوهش تنها به شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با اقامتگاه بوم‌گردی و توجه به اصول پایداری پرداخته شده و اشاره‌ای به الگوی توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی نکرده است. وان و همکاران (۲۰۰۸) نیز صرفاً رابطه بین ویژگی‌های مشتریان اقامتگاه‌های بوم‌گردی و انگیزه‌های مرتبط با سطح قیمت این اقامتگاه‌ها در منطقه بلیز کانادا پرداختند. در این میان شاید اردم و تتیک (۲۰۱۳) تا حدی به مسئله گرایش‌ها و رویکردهای جدید در اقامتگاه‌های بوم‌گردی توجه نمودند. همچنین در پژوهش مشابه دیگر ربکا و همکاران (۲۰۱۵) در بررسی نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه پایدار گردشگری کشور کنیا به این نتیجه رسیده‌اند که این

اقامتگاه‌ها، با افزایش آگاهی جوامع محلی و تغییر نگرش آن‌ها و مسئولان دولتی به محیط طبیعی، درحفاظت از توانمندی‌های طبیعی و توسعه گردشگری مؤثرند و با توجه به هجوم گردشگران به مناطق طبیعی با ارائه خدمات اقامتگاهی از آسیب رساندن به آن‌ها جلوگیری می‌کنند. در مجموع، مقایسه بین نتایج کار این پژوهش با مطالعات بین‌المللی، نشان می‌دهد که با وجود پرداختن این مطالعات به ابعاد مختلف اقامتگاه و توسعه روستایی، کمتر به مسئله پیش‌بین آینده و ارائه الگو پرداختند و از این نظر این پژوهش رویکرد تازه‌ای را به کار گرفته است. در سطح داخلی عنابستانی و همکاران (۱۳۹۷) به آثار ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی اشاره می‌کند که بیشترین اثر ایجاد اقامتگاه بوم‌گردی، اشتغال‌زایی، افزایش تولید و درآمد، تقویت هویت محلی روستایی است. اروچی (۱۳۹۶) نشان داده است که اقامتگاه‌های بوم‌گردی نسبت به ده سال پیش از نظر تبادل اطلاعات و گردشگری با توسعه بیشتری مواجه شدند. در این بین دو پژوهش که در دو سال اخیر انجام شده است از نظر رویکرد و روش مشابه با پژوهش حاضر بوده و اقدام به تدوین مدل توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی نمودند. اولین پژوهش، رستم پیشه و همکاران (۱۳۹۸) است که مدل مفهومی بهینه ساختار معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان گیلان را بررسی کرده است. در جدیدترین پژوهش‌ها، ربیعی و همکاران (۱۳۹۹) مدل توسعه سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی خلخال را ارائه کردند که این مدل شامل برهمکنش نیروهای بومی و غیربومی به صورت متقابل به عنوان پیشران، انحصارشکنی بوم‌گردی، تولید جاذبه‌های فضایی و زمانی، پروژه‌های فرهنگ‌پذیری بوم‌گردی، مسیریابی بوم‌گردی، ایجاد مجتمع اقامتگاه‌های بوم‌گردی، مدیریت خوشه‌ای، راهبرد شبکه منطقه‌ای، شناسایی گره‌ها و حفره‌های ساختاری و سناریونگاری است که کلیه این اجزا در ارتباط با هم به توسعه سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی کمک می‌کند. بررسی این مدل‌ها نشان از برخی مشابهت‌ها و تفاوت‌ها است. وجود چنین مشابهت‌هایی با توجه به داشتن هدف مشترک و موضوع نزدیک به هم، رویداد عجیبی نیست اما در این پژوهش با توجه به نتایج حاصله و شرایط بخش موران و نزدیکی به مناطق مرزی و درنظر گرفتن اصول طراحی اقامتگاه‌ها و کسب و کارها، شکل و الگوی تدوین شده با دو پژوهش قبلی از نظر ساختار مدل، متفاوت بوده و سعی شده تا رابطه مدل‌ها با هم نسبت به دو پژوهش قبلی معنا و انتظام بهتری داشته باشد و از طرفی در این الگو تلاش شده تا مفهوم آینده پژوهش و برنامه‌ریزی هنجاری وارد تدوین الگو شده و رابطه خوبی بین عوامل پیش‌ران با عوامل توسعه و کلان برقرار شود و در عین درنظر گرفتن دیدگاه‌ها و مولفه‌های کلان، عوامل دیگر مانند معماری، بازار، قواعد بازی، تسهیلگری و غیره مورد توجه قرار گیرد و در مجموع الگوی فوق در جهت ارتباطی منظم و منطقی بین عوامل و مولفه‌های تاثیرگذار در توسعه بهینه اقامتگاه‌های بوم‌گردی با درنظر گرفتن مفاهیم پایداری بود. در مقایسه نهایی باید نتایج این پژوهش ضمن داشتن مفاهیم نو، به عنوان مکمل و مشارکت‌کننده دانش نظری حوزه توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی مورد توجه قرار داد.

تقدیر و تشکر

این پژوهش مستخرج از رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی بوده که در دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد از آن دفاع شده است.

منابع

- اروچی، حسن. (۱۳۹۶). تبیین روند توسعه گردشگری در مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان خوربیاپانک). رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی.
- بحرینی، سید حسن و مکتون، رضا. (۱۳۹۱). توسعه پایدار شهری: از اندیشه تا عمل، فصلنامه محیط‌شناسی، ۲۷(۲۷)، ۶۰-۴۱.
- پندشته، حمیده. (۱۳۹۰). بررسی اکوتوریسم گیلان و تعیین راهکارهای ارتقای آن، پنجمین سمینار مهندسی زیست‌شناسی.
- ربیعی مندجین، محمدرضا؛ اروچی، حسن و علیزاده محمد. (۱۴۰۰). تبیین مدل توسعه سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی (مورد مطالعه: شهرستان خلخال). فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۶(۵۳)، ۳۹۲-۳۵۹.
- رستم پیشه، مریم. (۱۳۹۷). تبیین مدل بهینه بافت معماری بومگردی بر اساس مشارکت محلی (مطالعه موردی: استان گیلان). رساله دکتری دانشگاه آزاد اسلامشهر.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و قادری، اسماعیل. (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی. فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا،

۶ (۲۲)، ۸۷-۹۹.

فرجی‌راد، عبدالرضا و احسانی، افسانه. (۱۳۹۰). بررسی تاثیر اقامتگاه‌های محلی (خوشه سار بوم گردی) بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی (با تاکید بر روستای "گرمه" و "شیب دراز"). فصلنامه جغرافیایی سرزمین، ۸ (۳)، ۷۸-۶۳.

قدرت‌زاده، رضا. (۱۳۹۸). ارزیابی قابلیت‌های کارآفرینی بوم‌گردی، مطالعه موردی: بوم‌گردی‌های شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت گردشگری، برنامه‌ریزی توسعه گردشگری.

لطیفیان، محمد. (۲۰۱۸). تاثیر کیفیت خدمات گردشگری در گردشگری به اکولاژ در استان گلستان باز. پایان نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی - کشاورزی، منابع طبیعی و علوم کشاورزی شهرستان گرگان، دانشکده مدیریت کشاورزی.

- Bagheri, M., Shojaei, P., Asghari Jahromi, S., & Kian, M. (2020). Proposing a model for assessing green hotels based on ecological indicators. *Tourism and hospitality research*, 20(4), 114-133
- Bien, A. (2008). *A Simple User's Guide to Certification for Sustainable Tourism and Ecotourism*. Centre for Ecotourism and Sustainable Development, Handbook 1, 3rd edition
- Bulatovic, D. (2017). Ecotourism and Eco lodge Accommodation. *Iliria international review*, 7(2), 55-72
- Cunha, C., & Kastenholz, E., & Carneiro, M. (2020). Entrepreneurs in rural tourism: Do lifestyle motivations contribute to management practices that enhance sustainable entrepreneurial ecosystems?. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 44, 215-226
- Erdem, B., & Tetik, N. (2013). An environmentally - sensitive approach in the hotel industry: ecolodges. *International Journal for Responsible Tourism, Fundatia Amfiteatru*, 2(2), 22-40.
- Hagberg, A. (2011). What's an ecolodge? A case study of ecotourism operations in Ecuador. A master thesis in environmental science, 30 ECTS and a Minor Field Study supported by Sida
- Hwang, J., & Lee, S. (2015). The effect of the rural tourism policy on non-farm income in South Korea. *Tourism Management*, 2(46), 501-513
- Jampol, G., & Mehta, H. (2004). *Ecolodges*. International Finance Corporation.
- Jafari, J. (2000). *Encyclopedia of tourism*. London: Routledge.
- Mehta, H. (1997). Designing and developing ecotourism hotels. Research paper presented at the ecotourism at a cross roads conference and field seminar, the Kenya wildlife society, Niroby, Kenya
- Mic, M., & Eagles, P. (2019). Cooperative branding for mid-range ecolodges: Costa Rica case study. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 25(2), 113-121.
- Rebka, B., & Bor, T. (2015). Eco-Lodges, a Future for Sustainable Tourism in Kenya. *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, 8(12), 37-41.
- Kwan, P., Eagles P., & Gebhardt A. (2008). A Comparison of Ecolodge Patrons' Characteristics and Motivations Based on Price Levels: A Case Study of Belize. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (6), 698-718.
- Wang, L., Tian, M., Wen, X., Zhao, L., Jiling, S. M., Wang, H., & Lan, Y., Sun M. (2014). Geoconservation and geotourism in Arxan-Chaihe Volcano Area, Inner Mongolia, China. *Quat. Int*, 349, 384-391.

How to cite this article:

Hasanpour, A., Soleymani, H., Gandomkar, A., & Ghafari, S. R. (2022). Explaining the Optimal Model of Ecotourism Resorts in the Process of Achieving Rural Sustainable Development (Case study: Moran Section of Garmi County of Ardabil Province). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 17(2), 403-420.

ارجا به این مقاله:

حسن‌پور، علیرضا؛ سلیمانی، حسین؛ گندمکار، امیر و غفاری، سید رامین. (۱۴۰۱). تبیین الگوی بهینه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در فرآیند نیل به توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: بخش موران شهرستان گرمی استان اردبیل). *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۷ (۲)، ۴۲۰-۴۰۳.